

RADOMIR JURIĆ

ARHEOLOŠKA ISTRAŽIVANJA CRKVE SV. PETRA I NJEZINA OKOLIŠA U STARIGRADU PAKLENICI

Radomir Jurić
Arheološki muzej
Trg opatice Čike 1
HR 23000 Zadar
rjuric@amzd.hr

UDK: 902-05 Glavičić, A.
902.2(497.5 Starigrad)
Izlaganje sa znanstvenog skupa
Ur.: 2013-12-11

U članku se ukratko iznose rezultati višegodišnjih arheoloških istraživanja u crkvi sv. Petra i oko nje u Starigradu Paklenici. Posebice je istaknuto da se tim sakralnim objektom bavio i prof. Ante Glavičić.

Utvrđena je ranosrednjovjekovna i kasnosrednjovjekovna faza crkve. Dosad je istraženo 215 grobova s nalazima (posebice nakita) od ranog srednjeg vijeka do 19. st. Naglašeno je da su crkva i zvonik u cijelosti konzervirani.

Ključne riječi: crkva sv. Petra, Starigrad Paklenica, arheološka istraživanja

U *Senjskom zborniku* br. 30, koji je posvećen, prije deset godina, preminulom kolegi i prijatelju prof. Anti Glavičiću priložili smo tekst o rezultatima I. istraživačke kampanje oko crkve sv. Petra i u njoj u Starigradu Paklenici.¹ Arheološka istraživanja su provedena od 22. rujna do 27. studenoga 1999. godine.² U istom *Zborniku* je objelodanjen članak A. Glavičića s

---

¹ S osobitim štovanjem i ovom prigodom prisjećamo se velikih zasluga i prinosa prof. A. Glavičića hrvatskoj arheologiji i muzeologiji.

² R. JURIĆ, 2000, 87-90.

naslovom *Pregled starokršćanske i srednjovjekovne baštine Like, Prigorja i grada Senja*,³ u kojem je potrebitu pozornost posvetio i takvim spomenicima na širem starigradskom području. Tako je izravno pisao o temeljnim značajkama bizantskoga kastruma i crkve sv. Trojice kod mjesta Tribanj Šibuljina,⁴ zatim o crkvi sv. Jurja na mjesnom groblju u Starigradu⁵ i crkvi sv. Petra također u Starigradu.⁶ Spomenuto je da se na ušću potoka (bujice) Paklenice nalazi veća i značajnija utvrda plemića Tolimirovića (10./11. st.). Prema autoru, riječ je o u Večkoj kuli.⁷ Sačuvane ostatke utvrde nad kanjonom Velike Paklenice smatra bizantskom i srednjovjekovnom (Paklarić-grad).⁸ Posebice je spomenuo istraživanja crkve sv. Petra koju je pred Drugi svjetski rat vodio mjesni župnik don Ante Adžija⁹ te mali muzej u župnoj kući. Pozvavši se na B. Gušića, naveo je da su se u toj zbirci nalazili i ulomci pleterne ornamentike koji su nestali tijekom spomenutoga rata.¹⁰ Autor je mišljenja da je ulomak ugrađen u pročelje crkve (nad vratima) pripadao pleternoj baštini. Na tom ulomku prikazan je križ, u čijoj sredini su dvojne kružnice s cvijetom od pet latica.¹¹ Svoj prikaz o crkvi sv. Petra prof. Glavičić je završio riječima: "Nadam se da će rezultati novih arheoloških istraživanja koja je vršio R. Jurić, rasvijetliti prošlost crkve sv. Petra i okolnoga starohrvatskoga groblja".¹² Mi smo ga u nekoliko navrata izvješćivali o tijeku svih radova od 1999. do 2002. godine

Poznato je da se ta crkva nalazi između Starigrada i Selina, nedaleko od ulaza u Veliku Paklenicu, tik uz jadransku turističku cestu. U spomenutom članku iz 2003. iscrpno smo izvijestili o istraživanjima 1999. te spomenuli

³ A. GLAVIČIĆ, 2003, 21-82.

⁴ A. GLAVIČIĆ, 2003, 39-40.

⁵ A. GLAVIČIĆ, 2003, 40, Sl. 6.

⁶ A. GLAVIČIĆ, 2003, 40-41, 71-72, Sl. 5, Sl. 18.

⁷ A. GLAVIČIĆ, 2003, 40. Usp. B. GUŠIĆ, 1969, 474; B. GUŠIĆ, 1973, 39-43.

⁸ A. GLAVIČIĆ, 2003, 40. Vidi još R. JURIC 2002a, 90-93. U više članaka prof. Glavičić je obrađivao razne kulturno – povijesne spomenike sa šireg područja Starigrada Paklenice. O srednjovjekovnim sakralnim spomenicima pisao je u *Senjskom zborniku* br. IX (1981.-1982.). Iscrpno je predstavljena crkva sv. Ante u Ljubotiću, starija crkva sv. Marije u Velikom Rujnu, crkva sv. Jakova iznad Selina, crkva sv. Ivana u Malom Libinju, crkva sv. Petra u Velikom Libinju i dr. (A. GLAVIČIĆ, 1981-1982, 98-113).

⁹ O tom župniku vidi R. ŠUTRIN, 2002, 57-59, P. KERO, 2009, 56-59. Usp R. JURIC, 2003, 650.

¹⁰ B. GUŠIĆ, 1973, 39, bilj, 151, A. GLAVIČIĆ, 2003, 41, Također je, prema B. Gušiću, naveo da je taj kraj pod Velebitom bio u posjedu hrvatskih rodova, knezova Tolimirovića (poslije Mogorovića).

¹¹ A. GLAVIČIĆ, 2003, 72. sl. 18. Autor je podsjetio da je B. Gušić kod don Ante Adžije vidio ulomak zabata (trokutasti oblik, vel 3' x 10 cm) s natpisom "BUS SUIS VOTUM SOLVIT".

¹² A. GLAVIČIĆ, 2003, 72.

nekoliko autora koji su se tom crkvom bavili, a posebice istraživanja don Ante Adžije, što sada ne ponavljamo.

Nakon stanke od jedne godine istraživanja crkve sv. Petra i njezina okoliša nastavljena su 2001. godine. Provedena su financijskom potporom Ministarstva kulture od 6. lipnja do 24. kolovoza. Istražena su 53 groba.¹³ Logističku potporu našim istraživanjima pružili su Nacionalni park *Paklenica*, Općina Starigrad Paklenica te hoteli *Alan* i *Rajna*. Sustavna arheološka istraživanja trajala su se i sljedećih godina, sve do 2008. godine¹⁴ (od 1999. do 2008, ukupno devet istraživačkih kampanja). Izvodila su se financijskom potporom Ministarstva kulture, Općine Starigrad Paklenica, zatim uz logističku podršku navedenih hotela, a 2008. i Turističke zajednice Općine Starigrad. Poradi nedostatka novčanih sredstava arheološka istraživanja nisu se dalje odvijala. Međutim, od konca 2007. pa do 2012. trajao je zahtjevan konzervatorski zahvat na crkvi (T. IV) pod stručnim nadzorom Uprave za zaštitu kulturne i baštine, Konzervatorski odjel u Zadru, sve s financijskom potporom Ministarstva kulture. Na taj način je crkva, na duže vrijeme, sačuvana od propadanja (T. V). Prisjetimo se, da su svi radovi u crkvi i oko nje bili u svezi s lošim stanjem u kojem se taj sakralni objekt nalazio.¹⁵

Našim istraživanjima, osim svetišta, u cijelosti je istražen unutarnji dio crkve. Utvrđena je ranosrednjovjekovna i kasnosrednjovjekovna faza crkve, kojima je dograđen zvonik, a kasnije i kontrafori na sjevernom i južnom zidu crkve. Dužina starije crkve iznosi 8 m, a širina 5 m. Ukupna dužina s kasnijom dogradnjom (s apsidom) jest 13 m.

U svim arheološkim kampanja (1999., 2001.-2008.) istraženo je 215 grobova s nalazima od ranog srednjeg vijeka do 19. st. Pokojnik, ili više njih, bili su izravno položeni u zemlju, u drvene ljesove ili u grobove s grobnom arhitekturom (T. I) Grobovi su bili pokriveni tankim i debljim, višekratno monolitnim pločama. Istraženo je i više zidanih grobova, u kojima je bilo položeno nekoliko pokojnika. Pronađeno je preko 300 raznih predmeta među kojima je najviše nakita, i to iz kasnog srednjeg vijeka (T. II, T. III). Među nakitom su najviše zastupljene naušnice i prstenje (u više tipova i inačica).¹⁶ I

¹³ R. JURIĆ 2001, 125-126.

¹⁴ R. JURIĆ, 2005, 200-201; R. JURIĆ, 2006, 316; R. JURIĆ, 2007, 340-341; R. JURIĆ, 2008, 405; R. JURIĆ, 2009, 504-505.

¹⁵ U tim poslovima prvo je mnogo pomagao dr. sc. P. Vežić s Odjela za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zadru (prije Filozofski fakultet) i kasnije sustavno L. Petri, d. i. a, iz Konzervatorskoga odjela u Zadru.

¹⁶ Svi pronađeni kovinski nalazi konzervirani su u Arheološkom muzeju u Zadru pod vodstvom Josipe Lovrić, dipl. inž. kemije.

ovom prigodom ističemo da se kvalitetom materijala i izrade izdvaja više trojagodnih naušnica (T. II, 1, 3, T. III, gore) različitih tipova koje se datiraju u 14. i na početak 15. st.¹⁷

U grobovima i izvan njih pronađeno je nekoliko kasnosrednjovjekovnih novaca (T. II, 4-5). Svakako valja spomenuti i nalaze aplika koje su pripadale dijademima (ili gotičkim kapama, T. II, 6), kao i više ulomaka keramike i ponešto stakla.

Sva osteološka građa je analizirana na Odsjeku za arheologiju Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu pod stručnim vodstvom prof. dr. sc. M. Šlause.

Dolazeći teško do financijskih sredstava uspjeli smo, ipak, sustavno istražiti samu crkvu i njezin bliži okoliš. Rezultate smatramo veoma respektabilnim. Oni će još više pridonijeti boljem poznavanju ovog dijela Velebitskoga Podgorja od ranog srednjeg do novog vijeka. Ukoliko se osiguraju financijska sredstva, istraživanja u okolici crkve će se nastaviti, a ako toga ne bude, ostavljamo ih mladim generacijama.¹⁸ Svakako treba i dalje posvetiti pozornost cijelom, sada uređenom, okolišu u tom predivnom krajoliku pred vratima Nacionalnog parka *Paklenica*. Posjetitelji sigurno ne će izostati. Sa svim ovim učinjenim bio bi sigurno zadovoljan i naš prof. A. Glavičić.

Literatura

Janko BELOŠEVIĆ, Prethodni izvještaj o rezultatima istraživanja lokaliteta "Crkvina" u selu Galovcu kod Zadra, *Radovi Filozofskoga fakulteta*, 28 (15), Zadar 1989, 71-82.

Šefik BEŠLAGIĆ, Stećci i neki njima slični nadgrobnici u okolici Zadra, *Radovi Instituta JAZU*, 21, Zadar, 1974, 57-89.

Josip BRUNŠMID, Nekoliko našašća novaca na skupu u Hrvatskoj i Slavoniji, *Vjesnik hrvatskoga arheološkoga društva*, N. S, IV, Zagreb 1900, 81-155.

Vedrana DELONGA, *Latinski epigrafički spomenici u ranosrednjovjekovnoj Hrvatskoj*, Split 1996.

¹⁷ O trojagodnim naušnicama vidi: J. BRUNŠMID, 1900, 81, 152-153. Lj. KARAMAN, 1940, 36, Z. VINSKI, 1949, 25, S. GUNJAČA, 1955, 132, D. JELOVINA, 1076, 99-1'2, N. JAKŠIĆ, 1979, 91-94, N. JAKŠIĆ, 1983, 48-74, N. JAKŠIĆ 1984, 331-342, N. JAKŠIĆ-M. PETRINEC, 1996, 7-172, J. BELOŠEVIĆ, 1989, 78, bilj. 13, R. JURIĆ, 1992, 169-173, V. SOKOL, 2006, 293-297, M. MARIĆ, 2009, 199-220, T. KOLAK, 2009, 221-228. Navedeni autori su u svojim radovima priložili i drugu literaturu o luksuzno izrađenim naušnicama s tri jagode.

¹⁸ Nadamo se da ćemo u idućem razdoblju moći monografski prezentirati naše dosadašnje rezultate.

- Ante GLAVIČIĆ, Prilog istraživanju starohrvatske sakralne arhitekture na primorskim padinama Velebita i Velike Kapele, *Senjski zbornik*, IX, Senj 1981-1982, 91-140.
- Ante GLAVIČIĆ, Pregled starokršćanske i srednjovjekovne baštine Like, Podgorja i grada Senja, *Senjski zbornik*, 30, Senj 2003, 21-82.
- Stipe GUNJAČA, Starohrvatska crkva i kasnosrednjovjekovno groblje u Brnazima kod Sinja, *Starohrvatska prosvjeta*, ser. III, sv. 4, Zagreb 1955, 85-134
- Branimir GUŠIĆ, Prilog etnogenezi nekih starohrvatskih rodova, *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, 16-17, Zadar 1969, 449-478.
- Branimir GUŠIĆ, Naseljavanje Like do Turaka, Znanstveni skup *Lika u i prošlosti i sadašnjosti*, Historijski arhiv u Karlovcu, *Zbornik* 5, 1973, 13-63.
- Nikola JAKŠIĆ, *Pokušaj određivanja horizontalne stratigrafije starohrvatskih nekropola*, Izdanja Hrvatskoga arheološkoga društva, 3, Split 1978, 91-94.
- Nikola JAKŠIĆ, Naušnice s tri jagode u Muzeju hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 23, Split 1983, 49-74.
- Nikola JAKŠIĆ, Nakit 14. st. u Hrvatskoj i Bosni, *Radovi Filozofskoga fakulteta u Zadru*, 23 (10) 1983/1984, Zadar 1984, 331-342.
- Nikola JAKŠIĆ, Crkve na Begovači i problem starohrvatskih nekropola, *Diadora*, 11, Zadar 1989, 407-433.
- Nikola JAKŠIĆ - Maja PETRINEC, Kasnosrednjovjekovno groblje kod crkve Sv. Spasa u Vrh Rici, Split 1996. (ili *Starohrvatska prosvjeta*, ser. III, sv. 23, Split 1996, 7-172).
- Dušan JELOVINA, *Starohrvatske nekropole*, Split 1976.
- Dušan JELOVINA, Nikola Jakšić, crkve na Begovači i problem starohrvatskih nekropola, *Starohrvatska prosvjeta*, ser. III, sv. 20, Split 1992, 301-308.
- Radimir JURIĆ, O srednjovjekovnom nakitu kod Crkve sv. Nikole u Solinu, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, 85, Split 1992, 167-176.
- Radimir JURIĆ, Srednjovjekovni spomenici u Velebitskom Podgorju, *Paklenički zbornik*, 1, Starigrad Paklenica 1995, 245-253
- Radimir JURIĆ, Crkva sv. Petra u Starigradu kod Zadra, *Obavijesti Hrvatskoga arheološkoga društva*, 1, Zagreb 2000, 87-90.
- Radimir JURIĆ, Starigrad (Paklenica) – Paklarić, 2001, *Obavijesti Hrvatskoga arheološkoga društva*, 1, Zagreb 2002a, 90-93
- Radimir JURIĆ, Starigrad-Sv. Petar, *Obavijesti Hrvatskoga arheološkoga društva*, 3, Zagreb 2001a, 125-126.
- Radimir JURIĆ, Novija istraživanja srednjovjekovnih groblja na zadarskom području, *Histria Archaeologica*, 8, Pula 2002, 295-312.
- Radimir JURIĆ, Crkva Sv. Petra u Starigradu-Paklenici, *Senjski zbornik*, 30, Senj, 2003, 649-658.
- Radimir JURIĆ, Arheološka baština Starigrada, II simpozij etnologa konzervatora Hrvatske i Slovenije, Starigrad Paklenica, 6.-8.lipnja 2001, Zbornik radova, uredila Ana Mlinar Zagreb, nakladnik Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorski odjel, Zagreb 2003a, 153-164.

- Radomir JURIĆ, Starigrad Paklenica-Sv. Petar, *Hrvatski arheološki godišnjak*, 1/2004, Zagreb 2005, 200-201
- Radomir JURIĆ, Starigrad Paklenica-Sv. Petar, *Hrvatski arheološki godišnjak*, 2/2005, Zagreb 2006, 316.
- Radomir JURIĆ, Starigrad Paklenica-Sv. Petar, *Hrvatski arheološki godišnjak*, 3/2006, Zagreb 2007, 340-341.
- Radomir JURIĆ, Starigrad Paklenica-Sv. Petar, *Hrvatski arheološki godišnjak*, 4/2007, Zagreb 2008, 405.
- Radomir JURIĆ, Starigrad Paklenica-Sv. Petar, *Hrvatski arheološki godišnjak*, 5/2008, Zagreb 2009, 504-505.
- Ljubo KARAMAN, Iskopine društva "Bihaća" u Mravincima i starohrvatska groblja, *Rad JAZU*, 268, Zagreb, 1940, 1-44.
- Pavao KERO, Svećenici zadarske nadbiskupije ubijeni i osuđivani od Drugoga svjetskog rata do Domovinskog rata, Zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog 21. studenoga 2007, Zadar i okolica od Drugoga svjetskog rata do Domovinskoga rata, Zadar, 2009, 56-79.
- Tatjana KOLAK, Trojagodne naušnice iz groba 53 s lokaliteta Čovini-Crkvine u Smiljanu, *Starohrvatska prosvjeta*, ser. III, sv. 36, Split 2009, 221-228.
- Marija MARIĆ, Prilog poznavanju i datiranju trojagodnih naušnica s osvrtnom na područje Livanjskog polja, *Starohrvatska prosvjeta*, ser. III, sv. 36, Split 2009, 199-220.
- SKUPINA AUTORA, Mirila, kulturni fenomen, Ljubljana 2010, uredili Andrej Pleterski i Goran Pavel Šantek, nakladnik Inštitut za arheologiju ZRC SAZU, Založba ZRC, poglavlje "Arheološka topografija Tribnja", 55-62 (R. Jurić).
- Vladimir SOKOL, *Hrvatska srednjovjekovna arheološka baština od Jadrana do Save*, Zagreb 2006.
- Ante ŠKOBALJ, *Obredne gomile*, Sveti križ na Čiovu, 1970.
- Rozario ŠUTRIN, *Žrtve bogoljublja i čovjekoljublja*, Zadar, 2002.
- Zdenko VINSKI, Starohrvatske naušnice u Arheološkom muzeju u Zagrebu, *Starohrvatska prosvjeta*, 1, Zagreb 1949, 22-37.

ARCHAEOLOGICAL RESEARCH OF THE CHURCH OF ST. PETER AND ITS
SURROUNDINGS IN STARIGRAD PAKLENICA

Summary

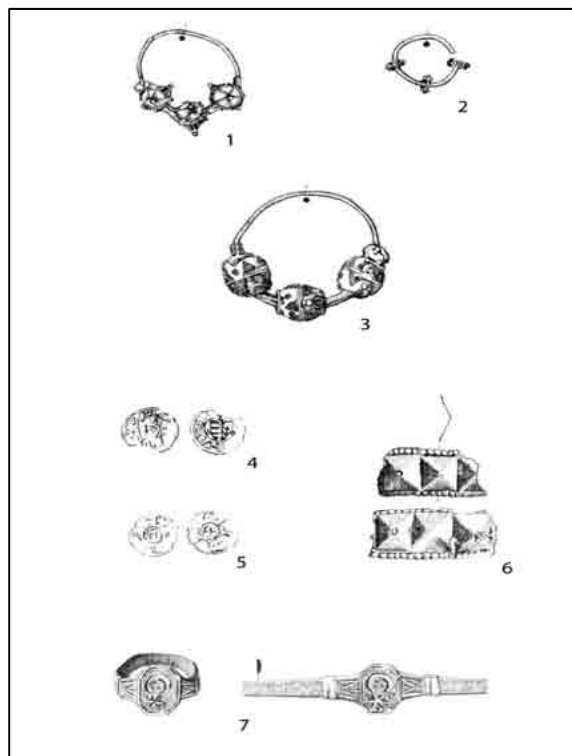
In the article are presented the brief results of many years of archaeological research into and around the Church of St. Peter in Starigrad Paklenica. It is particularly highlighted that Prof. Ante Glavičić also dealt with this sacral structure.

Early Mediaeval and Late Mediaeval phases of the church have been confirmed. To date 215 graves have been explored with finds (especially jewellery) from the early Middle Ages to the 19th century. It was emphasised that the church and bell tower are entirely preserved.

Keywords: Church of St. Peter, graves, jewellery, conservation works

T. I. Starigrad Paklenica - sv. Petar, istraživanje groba 207 (snimio I. Čondić 2007.)

T. II. Starigrad Paklenica - sv. Petar, kasno-srednjovjekovni nakitni predmeti i novci (crteži I. Čondić).

T. III. Starigrad Paklenica - sv. Petar, nalazi iz grobova (snimio I. Čondić).

T. IV. Starigrad Paklenica - sv. Petar, konzervatorski zahvat na zvoniku
(snimio I. Čondić 2009.).

T. V. Starigrad Paklenica - sv. Petar, završen konzervatorski zahvat na crkvi
(snimio I. Čondić 2012.).